

Клочко О.О.
канд. пед. наук, доцент
кафедра соціальної роботи
і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка
Україна

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ У ВИМІРІ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Актуальність проблеми. Надання соціальної допомоги пільговим категоріям населення повинно стати одним із пріоритетних напрямів здійснення соціальної політики в Україні. Проте, глобальні трансформаційні зміни, погіршення соціально-економічного становища у країні і падіння рівня росту економіки, карантинні обмеження у зв'язку із поширенням COVID-19, і, повномасштабні воєнні дії, врешті-решт, усі ці фактори не сприяють удосконаленню і оптимізації системи надання соціальної допомоги населенню, підвищення її розмірів. Тому, урахувавши усе вищезазначене, стверджуємо, що питання ефективної реалізації надання соціальної допомоги пільговим категоріям населення знаходиться на периферії процесів соціальної політики України.

Як справедливо зазначає В. Костюк реформування соціальних допомог має на меті підвищення рівня та якості життя пільговим категоріям населення. Тому, у цьому контексті, важливого значення набувають процеси реформування соціальних допомог, урахувавши той факт, що їхнє соціально-правове регулювання характеризується низкою факторів, що пов'язані із: 1) невідповідністю стану розвитку соціуму та держави; 2) невідповідністю розміру гідного рівня та якості життя громадян; 3) ускладненістю механізмів реалізації права на державну соціальну допомогу; 4) відсутністю ефективного соціально-економічного та правового забезпечення соціальної допомоги; 5) відсутність належних бюджетних джерел або ж труднощі фінансування видатків на соціальні допомоги; 6) відсутність належних механізмів контролю з боку

держави, громадськості у питаннях призначення та виплати соціальних допомог¹.

Аналіз останніх наукових досліджень. Зазначимо, що висвітлення проблемного кола щодо визначення термінології, історії становлення, особливостей, видів, механізмів і способів надання соціальних допомог в Україні представлено у наукових доробках багатьох вітчизняних юристів, політологів, соціологів, фахівців із соціального забезпечення (В. Андрійв, К. Дубич, О. Іванова, А. Мацюк, В. Костюк, І. Хомич та ін.), що мають концептуальне значення щодо розуміння сутності соціальних допомог. Однак, беручи до уваги стан і динаміку розвитку українського суспільства на сучасному етапі з усіма його трансформаційними політичними, соціально-економічними, військовими, духовними процесами, а також необхідність продовження глибинних системних соціальних реформ, соціальні допомоги потребують належної конкретизації своїх перспектив розвитку у вимірі міжвідомчої взаємодії.

Структурований виклад основного матеріалу. Наукове бачення концептуалізації проблеми державної соціальної допомоги у вимірі міжвідомчої взаємодії вимагає конкретизації дефініції «соціальна допомога» у методологічному розрізі дослідження сучасної теорії соціальної роботи/соціального забезпечення.

Доречно наголосити, що у контексті соціального забезпечення соціальна допомога являє собою систему заходів, що передбачає покращення стану певних соціальних прошарків шляхом упровадження соціальних програм та забезпечення діяльності мережі відповідних соціальних закладів. Тому стверджуємо, що соціальна допомога спрямована на збереження якості життя людей, які потрапили у складні життєві обставини.

---

¹ Костюк В. Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «острозька академія». Серія «Право».* № 1(15). 2017.С. 1–18.

Відповідно до засад організаційно-інституційного забезпечення ефективного процесу надання соціальних допомог її здійснення неможливе без спеціальних умов, а саме: створення соціальних та соціально орієнтованих служб, структур, закладів соціального захисту, підготовки фахівців з конкретних питань (інспекторів із надання соціальної допомоги), відпрацювання механізмів надання різних видів державних допомог.

Соціальна політика є інструментом політики держави, що використовується для регулювання рівня життя населення у контексті реалізації стратегії міжвідомчої взаємодії.

На думку О. Іванової, соціальна допомога визначається як сукупність заходів, які гарантують особі, в складних життєвих обставинах, надання за рахунок державних коштів адресної диференційованої допомоги у вигляді готівкової чи безготівкової грошової допомоги, допомоги у натуральній формі та у вигляді пільг, субсидій тощо².

Дослідниця також наголошує, що за своїми специфічними ознаками соціальні допомоги диференціюються на: 1) матеріальну (матеріальне забезпечення у випадку тимчасової чи постійної непрацездатності, безкоштовне забезпечення продуктами харчування, засобами гігієни, одягом та іншими речами першої необхідності); 2) соціально-медичну (забезпечення формами медичного обслуговування та надання технічної допомоги за медичними показниками (ортопедичні засоби, слухові апарати, окуляри, візочки тощо)³.

На предметну увагу заслуговує позиція К. Дубич, яка соціальну допомогу розуміє як інструмент політики, який застосовується для регулювання рівня життя населення, а також являє собою процес надання послуг та матеріальних ресурсів у різних їх формах, що фінансується із загальних доходів держави і надаються на основі перевірки потреб або засобів для існування конкретного набувача цих послуг⁴. Відповідно, метою соціальної допомоги є створення умов

---

² Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти : курс лекцій. К. : «Академія», 2003. 1007 с.

³ Там само.

⁴ Дубич К. В. Вступ до соціальної допомоги : навчальний посібник. К. : «Слово», 2015. 224 с.

для подолання складних життєвих обставин (як підстава для надання і отримання соціальної допомоги) та забезпечення можливості рівної участі особи у житті суспільства.

Відповідно загальної мети соціальної допомоги авторка формулює основні ознаки соціальної допомоги:

- їхнє призначення має завжди адресний характер;
- основним джерелом їх виплат є кошти державного чи місцевого бюджетів;
- призначається з метою матеріальної підтримки громадян, які опинились у складних життєвих обставинах, або для компенсації витрат, що понесені ними у зв'язку із настанням страхових ризиків;
- мають безповоротний характер, оскільки призначаються безоплатно і ніякому разі не пов'язані зі сплатою страхових внесків чи трудовою діяльністю⁵.

Підтримуємо референтну наукову позицію В. Костюка, який зауважує, що у розумінні системи соціального забезпечення відсутні єдині підходи щодо тлумачення сутності та ознак державної соціальної допомоги. Автор, наголошує, що в основу теорії соціального забезпечення покладена теорія соціального ризику. З іншого боку, соціальна допомога розглядається як спеціально організований вид допомоги, що повинен надаватися винятково у відповідності принципу адресності, тобто залежно від потреби. По третє, дослідником акцентується увага на тому, що державними допомогоюми є усі допомоги, окрім пенсій, державних виплат, що являють собою допомогу громадянам в установлених чинним законодавством випадках⁶.

---

⁵ Дубич К. В. Вступ до соціальної допомоги : навчальний посібник. К. : «Слово», 2015. 224 с.

⁶ Костюк В. Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «острозька академія». Серія «Право».* № 1(15). 2017.С. 1–18.

Під час процесу надання соціальної допомоги можемо констатувати, що він реалізується на трьох рівнях, у залежності від кількісних показників охоплення громадян суспільства: макрорівень, мезорівень, мікрорівень.

Так, макрорівень передбачає соціальну політику міжнародного та загальнодержавного рівнів у сфері соціального захисту і розроблення стратегії із соціального забезпечення різних прошарків суспільства, життєдіяльність яких відбувається за межею гарантованих державою норм та стандартів.

На мезорівні спостерігається організація соціального забезпечення на рівні міністерств, відомств, організацій, установ, соціальних служб, фондів, як суб'єктів надання соціальної допомоги. На цьому рівні відбувається визначення категорій населення, що мають право на соціальну допомогу, адресність її доставки. Мезорівень визначає форми та зміст інформування населення про документаційний супровід та правове забезпечення отримання допомоги.

На мікрорівні передбачається здійснення соціальної допомоги конкретній особі чи групі, що перебувають у складних життєвих обставинах⁷.

Заслуговує на увагу спільна позиція К. Дубич, О. Іванової, В. Костюка, О. Клочка та ін. щодо визначення основних видів та форм надання соціальної допомоги пільговим категоріям населення. Якісний аналіз наукових доробків цих дослідників установив, що окрім нормативно введених видів соціальної допомоги (адресна і державна соціальні допомоги), фігурують і активно вживаються у науково-методологічному та практичному обігу такі види і форми соціальної допомоги: матеріальна допомога (форми – грошова, безготівкова, близька до готівки, натуральна) і соціальні послуги (визначаються як комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем).

Зазначимо, що визначені нами види соціальної допомоги яскраво відображають аспекти реалізації міжвідомчої взаємодії у практиці соціальної

---

⁷ Дубич К. В. Вступ до соціальної допомоги : навчальний посібник. К. : «Слово», 2015. С. 158-160.

роботи. Адже оформлення і надання певного виду соціальної допомоги вимагає активізацію зусиль інституцій різних відомств. Приміром, надання натуральної чи близької до готівки допомоги (чи інших), у різних своїх поєднаннях, вимагатиме від надавача цієї допомоги залучення представників різних установ, відомств, інколи й різної міністерської приналежності (соціальні служби, волонтери, Департаменти соціального захисту населення, бізнесові структури тощо, а також установи Міністерств розвитку громад і територій, освіти, охорони здоров'я, юстиції, фінансів та ін.).

Далі про це детальніше.

Найбільш поширеною, пізнаваною, **формою надання соціальної допомоги** пільговим категоріям населення є **грошова**. Така допомога устанавлюється як форма матеріальної допомоги, що полягає у грошових виплатах готівкою.

Зазначимо, що розмір будь-якої грошової соціальної допомоги прямо залежить від т.зв. прожиткового мінімуму, розмір якого, відповідно до річних бюджетів держави, збільшується. Це офіційна сума, якої має бути достатньо для забезпечення як нормального функціонування самого організму людини, збереження її здоров'я, так і задоволення соціально-культурних потреб (містить основні компоненти: мінімальний набір продуктів харчування, непродовольчих товарів, послуг).

Зазначимо, що із 1 січня 2023 року відбудеться планове підвищення розміру прожиткового мінімуму. Установлено *прожитковий мінімум* на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі *2684 грн.* для працездатних осіб, а для основних демографічних груп населення, зокрема: *для дітей віком до 6 років – 2272 грн.; дітей віком від 6 до 18 років – 2833 грн.; для осіб, які втратили працездатність – 2093 грн.*

Випадками для надання грошової допомоги є (відповідно чинного законодавства станом на 2023 рік): *у зв'язку із вагітністю та пологами, з народженням дитини (41 280 грн., з них одноразово при народженні – 10 320 грн. і по 860 грн. щомісяця протягом перших 3-х років життя дитини); при*

усиновленні дитини (41 280 грн.); виплати під час вагітності і пологів (2207 грн.); інші виплати на дитину.

Виплати *одиноким матерям* (до 6 років – 2272 грн.; від 6 до 18 років – 2833 грн.; від 18 до 23 років (якщо дитина навчається на денній формі у ЗВО) – 2684 грн.).

Виплати для *дітей-інвалідів та інвалідів із дитинства* (для дітей з інвалідністю розмір допомоги становитиме: до 6 років – 2953,60 грн.; від 6 до 18 років – 3682,90 грн.; від 18 до 23 років (якщо дитина навчається на денній формі у ЗВО) – 3489,20 грн.).

Максимальний розмір тимчасової державної соціальної допомоги *дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів* (для дітей до 6 років – 1136 грн.; для дітей від 6 до 18 років – 1416 грн.; для дітей 18-23 роки – 1342 грн.).

Максимальний розмір державної соціальної допомоги *на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування* (до 6 років – 4544 грн.; від 6 до 18 років – 5666 грн.). Заклади освіти зобов'язані виплачувати випускникам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, одноразову грошову допомогу у розмірі шести прожиткових мінімумів, а саме: для дітей віком до 6 років – 13632 грн.; для дітей віком від 6 до 18 років – 16998 грн.; для дітей 18-23 роки – 16104 грн.

Надання грошової допомоги *особам, потерпілим від стихійного лиха, техногенної катастрофи; особі, яка доглядає за хворою дитиною* (1934 грн.); *максимальний розмір допомоги по безробіттю* (10736 грн.); *адресна допомога для осіб з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених; мінімальний розмір пенсійної виплати особам з інвалідністю внаслідок війни та учасникам бойових дій тощо*^{8 9}.

---

⁸ Норвезька рада у справах біженців в Україні – правова допомога [офіційна сторінка]. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.facebook.com/ua.nrc.no/>

⁹ Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 року № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

Аналіз реальної системи соціального захисту щодо виплат сім'ям, які мають дітей, і відповідних законодавчих ініціатив дозволяє підтвердити тезу про посилення міжвідомчої взаємодії та реалізації інноваційних компонентів у сферу соціальної допомоги сім'ям. Спостерігаємо, що запланований обсяг державної підтримки при народженні або усиновленні дитини зростатиме, що є гарантованою опцією держави. Однак, вважаємо за доцільне сконцентрувати увагу саме на інноваційній компоненті та механізмах удосконалення такої соціальної допомоги сім'ям.

Отже, подальше удосконалення системи усиновлення дітей передбачає:

- установлення максимальної різниці у віці між усиновлювачем і дитиною, що не може перевищувати 45 років;
- запровадження обов'язкового навчання для кандидата в усиновлювачі;
- удосконалення процедур зміни прізвища, імені та по батькові особи, яку усиновлено;
- забезпечення права осіб з інвалідністю бути усиновлювачами, якщо за результатами експертизи їхня хвороба не буде перешкоджати їм виконувати батьківські обов'язки.

Українською важливим, на сьогодні, залишається удосконалення процедури посилення державного контролю щодо захисту прав дітей та соціальної підтримки сім'ї. Ця задекларована теза підтверджується реальними кроками органами державних повноважень, а саме:

- збільшення штрафних санкцій за порушення порядку взяття на облік та строків заселення житлових будинків і житлових приміщень *(авт.: значні кошти перераховуються на рахунки Міністерства соціальної політики на відповідні виплати сім'ям)*;
- передачу повноважень щодо отримання необхідних відомостей для внесення до державного реєстру майнових об'єктів оздоровлення та відпочинку дітей від Міністерства соціальної політики та Національної соціальної сервісної служби;
- запровадження права Національної соціальної сервісної служби та її

територіальних органів, а також структур в територіальних громадах, визначених відповідальними за захист прав дітей, складати протоколи за адміністративні правопорушення щодо невиконання законних вимог посадовими особами у сфері соціального захисту дітей.

Посилює позиції щодо надання ефективної соціальної допомоги сім'ям із дітьми реалізація Концепції державної соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2025 року за **принципом «гроші ходять за дитиною»**. Ключовими положеннями цієї соціальної програми виокремлюємо тези про:

- укладання тристоронньої угоди, між органами, де дитина перебувала на обліку по забезпеченню оздоровленням та відпочинком з батьками та дитячими закладами оздоровлення та відпочинку;

- надання права батькам самостійно обирати заклад оздоровлення та відпочинку;

- запровадження механізмів підтримки дитячих закладів оздоровлення та відпочинку шляхом податкового, економічного стимулювання з метою розвитку і збереження існуючої мережі закладів;

- запровадження відпочинку і оздоровлення дітей із батьками або іншими законними представниками.

У питаннях призначення усіх видів грошової соціальної допомоги, а також компенсацій та житлових субсидій провідну роль відіграє діяльність регіональних Департаментів соціального захисту населення. Саме до їхньої компетенції входить реєстр бенефіціарів – отримувачів соціальних допомог, їхній нормативно-організаційний супровід, здійснення законних грошових виплат.

Державна соціальна допомога Департаменту соціального захисту населення встановлена як грошова одноразова або періодична соціальна виплата, що не залежить від попередньої трудової діяльності і надається у випадках та на умовах, передбачених чинним законодавством, з метою підтримки малозабезпечених осіб, а також компенсації додаткових витрат, які

були понесені ним при настанні соціального ризику, за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів¹⁰.

У межах своєї професійної компетентності Департаменти соціального захисту населення нараховують грошові соціальні допомоги визначеним категоріям бенефіціарів:

1) Малозабезпеченим сім'ям, які постійно проживають на території України. До складу сім'ї включаються: чоловік, дружина, рідні та усиновлені діти віком до 18 років, а також діти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти (в тому числі у період між завершенням навчання в одному із зазначених закладів освіти і вступом до іншого закладу або в період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем і продовженням навчання за іншим за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців) до досягнення 23 років і не мають власних сімей; неодружені повнолітні діти, визнані особами з інвалідністю з дитинства I та II групи або особами з інвалідністю I групи, які проживають разом з батьками; непрацездатні батьки чоловіка та дружини, які проживають разом з ними і перебувають на їх утриманні у зв'язку з відсутністю власних доходів; особа, яка проживає разом з одинокою особою з інвалідністю I групи та доглядає за нею; жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі, але проживають однією сім'єю і мають спільних дітей. При цьому діти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти до досягнення 23 років і не мають власних сімей, включаються до складу сім'ї незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування. Права члена сім'ї має одинока особа.

Розмір державної соціальної допомоги визначається як різниця між прожитковим мінімумом для сім'ї та середньомісячним сукупним доходом

---

¹⁰ Соціальна допомога. Департамент соціального захисту населення Сумської міської ради [офіційний сайт].
URL: <https://dszn.smr.gov.ua/sotsialna-dopomoga/>

малозабезпеченої сім'ї. Максимальний розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченій сім'ї не може перевищувати розміру прожиткового мінімуму для неї: *45% прожиткового мінімуму* на відповідний рік для працездатних осіб; *100% прожиткового мінімуму* на відповідний рік для осіб, які втратили працездатність; *130% прожиткового мінімуму* на відповідний рік для дітей відповідного віку (*до 6 років; від 6 до 18 років; від 18 до 23 років за умови навчання*).

2) Інвалідам з дитинства I, II, III групи та дітям із інвалідністю до 18 років. Державна соціальна допомога призначається у таких розмірах: *100% прожиткового мінімуму за відповідний рік для осіб, мають інвалідність з дитинства I групи; 80% прожиткового мінімуму за відповідний рік для осіб, які мають інвалідність з дитинства II групи; 60% прожиткового мінімуму за відповідний рік для осіб, які мають інвалідність з дитинства III групи; 70% прожиткового мінімуму за відповідний рік дітям з інвалідністю до 18 років.* Окрім вище зазначеного до державної соціальної допомоги призначається надбавка грошових коштів на догляд за визначеними категоріями осіб: особам з інвалідністю з дитинства I групи та самотніми матерям (батькам), які виховують дитину з інвалідністю до 18 років;

3) На дітей з інвалідністю: *за дитиною з інвалідністю віком до 6 років підгрупи А – у розмірі 200% прожиткового мінімуму за відповідний рік; за дитиною з інвалідністю віком від 6 до 18 років підгрупи А – у розмірі 200% прожиткового мінімуму за відповідний рік.*

4) Особам, які не мають права на пенсію та особам з інвалідністю. Право на державну соціальну допомогу мають громадяни України, які є дітьми померлого годувальника або досягли віку 65 років і не мають права на пенсію, або є особами з інвалідністю і не мають права на пенсію по інвалідності, або державну допомогу у зв'язку з інвалідністю та постійно проживають на території України.

Державна соціальна допомога призначається особі за таких умов: якщо особа досягла віку 65 років та не має права на пенсію відповідно до чинного

законодавства або визнана особою з інвалідністю в установленому порядку; є малозабезпеченою особою (крім осіб з інвалідністю I групи та дітей померлого годувальника). Окрім зазначених випадків право на соціальну допомогу мають: особи з інвалідністю I групи, якщо вони не одержують пенсію; діти померлого годувальника, який на день смерті не мав страхового стажу, необхідного для призначення пенсії для особи з інвалідністю III групи.

Державна соціальна допомога на догляд призначається: *малозабезпеченим особам з інвалідністю I групи*, які одержують пенсію за віком або за вислугу років чи по інвалідності у розмірі *30% прожиткового мінімуму* за відповідний рік для осіб, які втратили працездатність та віднесені до підгрупи А I групи; *одиноким малозабезпеченим особам*, які за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду і одержують пенсію за віком або за вислугу років чи по інвалідності (крім осіб з інвалідністю I групи); *малозабезпеченим особам з інвалідністю I групи*, віднесених до підгрупи Б, які одержують пенсію за віком або за вислугу років чи по інвалідності у розмірі *15% прожиткового мінімуму* за визначений рік для осіб, які втратили працездатність; *одиноким особам*, які досягли *80-річного віку* та за висновком ЛКК потребують постійного стороннього догляду і одержують пенсію відповідно до чинного законодавства у розмірі *40% прожиткового мінімуму* за визначений рік для осіб, які втратили працездатність.

5) Дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, а також батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною».

Державна соціальна допомога на дітей призначається батькам-вихователям на кожну дитину-вихованця і прийомним батькам на кожну прийомну дитину в грошовій формі. Грошове забезпечення розподіляється між батьками-вихователями рівними частинами за їх згодою і одному з прийомних батьків. Грошова допомога надається в розмірі, що становить: *2,5 прожиткового мінімуму* за відповідний рік для дітей відповідного віку; *для*

дітей з інвалідністю – 3,5 прожиткового мінімуму за відповідний рік для дітей відповідного віку; для осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, які навчаються у закладах загальної середньої освіти, за денною формою навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, до закінчення відповідних закладів освіти, розмір державної соціальної допомоги становить 2,5 прожиткового мінімуму для працездатної особи за відповідний рік, для осіб з інвалідністю – 3,5 прожиткового мінімуму для працездатної особи.

6) Дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або їх місце проживання невідоме надається тимчасова державна допомога. Така допомога призначається з урахуванням матеріального стану сім'ї, в якій виховується дитина, в розмірі, що дорівнює різниці між 100% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку за відповідний рік та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, але не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму за відповідний рік для дитини відповідного віку.

7) Особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка потребує постійного стороннього огляду. Щомісячна грошова допомога особі, яка зареєстрована або постійно проживає на одній житловій площі разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним надається у грошовій формі. Розмір допомоги на догляд розраховується як різниця між трьома прожитковими мінімумами за відповідний рік на кожного члена сім'ї та середньомісячним сукупним доходом сім'ї за попередні шість місяців, але не може бути більше, ніж прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць.

8) Непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату здійснюється тимчасова державна соціальна допомога. Згідно нормативних вимог чинного законодавства зазначимо, що

непрацююча особа, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату, має право на встановлення такої допомоги за наявності не менше 15 років страхового стажу. Розмір тимчасової допомоги визначається як різниця між прожитковим мінімумом за визначений рік для осіб, які втратили працездатність, і середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, але не може перевищувати *100% прожиткового мінімуму* за визначений рік для осіб, які втратили працездатність.

Зазначимо, що окрім вище указаних нормативних видів державних соціальних допомог Департаменти соціального захисту населення призначають т.зв. щомісячні компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі. Важливо відмітити, що такі послуги надаються без провадження підприємницької діяльності на непрофесійній основі, без проходження навчання та дотримання державних стандартів соціальних послуг. Це можуть бути особи із числа своєї сім'ї, які спільно проживають із надавачем соціальних послуг, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Отримувачами таких соціальних послуг можуть бути особи з інвалідністю I групи; діти з інвалідністю; громадяни похилого віку з когнітивними порушеннями; невиліковно хворі, які через порушення функцій організму не можуть самостійно пересуватися та самообслуговуватися; діти, яким не встановлено інвалідність, але які є хворими на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, діти, які отримали тяжку травму, потребують трансплантації органа, потребують паліативної допомоги¹¹.

---

¹¹ Соціальна допомога. Департамент соціального захисту населення Сумської міської ради [офіційний сайт]. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/sotsialna-dopomoga/>

Наступною формою надання соціальної допомоги є **безготівкова** як форма матеріальної допомоги, що полягає у зменшенні фінансових зобов'язань особи. Практика надання безготівкової допомоги наповнена відповідними прикладами, а саме: зменшення вартості товарів чи послуг у вигляді пільг на оплату вартості; зменшення податкових зобов'язань особи; субсидії, хоча, останнім часом, вони переведені до грошової форми завдяки відповідним змінам до законодавства, завдяки установленню принципу «монетизації субсидій».

У контексті аналізу особливостей надання безготівкової допомоги слід детально описати положення щодо зменшення вартості товарів чи послуг у вигляді пільг.

О. Іванова установила, що соціальними пільгами можуть називатися випадки повного або часткового звільнення певних категорій громадян від дотримання встановлених законом вимог і правил, виконання певних обов'язків. Правовою підставою надання громадянам соціальних пільг є: 1) настання соціального ризику за обставин, передбачених законодавством; 2) наявність в особи особливих заслуг перед державою, пов'язаних з публічними подіями державного чи міжнародного значення, такими як воєнні дії, техногенні катастрофи, стихійні лиха тощо¹².

Дослідниця зауважує, що пільги можна класифікувати: за періодичністю їх надання (одноразові, щомісячні); за ступенем персоніфікації (одноособові, сімейні); за спрямованістю (категорії населення)¹³.

На думку авторів (О. Іванової, В. Костюка, П. Павльонка та ін.), основними ознаками соціальних пільг виступають: 1) пільги спрямовуються на певний рівень задоволення потреб та покращення становища окремих категорій населення; 2) елементом спеціального правового статусу для окремих категорій населення (забезпечення дітей-сиріт соціальним житлом, вступ до ВНЗ дітей загиблих військовослужбовців); 3) пільги являються винятком із загальних

---

¹² Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти : курс лекцій. К. : «Академія», 2003. 107 с.

¹³ Там само.

правил забезпечення; 4) пільги закріплюються законами щодо спеціальних статусів окремих категорій населення^{14 15 16}.

Зі свого боку, надання пільг ґрунтується на принципі відшкодування витрат підприємствам, які надають послуги.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що соціальні пільги (за П. Павльонком) визначаються як надання переваг повного або часткового звільнення від виконання будь-яких встановлених правил, норм поведінки (податкові пільги, звільнення від виконання частини функціональних обов'язків, несумісних з фізичними або психічними особливостями громадян, звільнення або відтермінування призову в армію), оплати отриманих послуг або при придбанні будь-яких товарів (пільги в оплаті проїзду у транспорті, оплаті житла, комунальних послуг та палива, технічних засобів тощо), а також надання додаткових прав та послуг у випадку необхідності (позачергових путівок санітарно-курортного лікування, протезування та інших видів медико-санітарної допомоги, на придбання технічних засобів для осіб з інвалідністю, безкоштовне надання житла або кредиту на житлове будівництво, безкоштовне встановлення телефону тощо).

У найбільш узагальненому вигляді соціальні пільги надаються під час сплати за житлово-комунальні послуги і проїзду у громадському міському, міжміському транспорті. Соціальними пільгами можуть скористатися: особи, звільнені зі служби за віком, через хворобу або за вислугою років, працівники поліції, керівного складу фіскальної служби, рядового і керівного складу кримінально-виконавчої служби; діти з інвалідністю, яким установлено інвалідність, пов'язаною із Чорнобильською катастрофою; дружини (чоловіки) та опікуни (на час опікунства) дітей померлих громадян з числа учасників ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС віднесених до

---

¹⁴ Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти : курс лекцій. К. : «Академія», 2003. 107 с.

¹⁵ Костюк В. Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «острозька академія». Серія «Право».* № 1(15). 2017.С. 1–18.

¹⁶ Кузьменко С. Г. Соціальна допомога в системі державних органів управління. *Теорія та практика державного управління.* 2011. №3. С. 1–5.

категорії; особи, які постраждали від наслідків Чорнобильської катастрофи I та II категорій; учасники війни; члени сімей загиблих ветеранів війни; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; вдови (вдівці) та батьки померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; жертви нацистських переслідувань; багатодітні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ї (крім багатодітних сімей), в яких не менше року проживають троє і більше дітей, ураховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування; діти війни; особи, звільнені із служби цивільного захисту за віком, через хворобу або за вислугою років, та які стали інвалідами під час виконання службових обов'язків; пенсіонери, які раніше працювали у сільській місцевості та селищах міського типу і проживають у них; інваліди війни; учасники бойових дій тощо.

Однак проблемним полем залишається механізм реалізації монетизації пільг за проїзд, адже правом на пільговим проїзд можуть користатися близько 37 пільгових категорій населення; неустановленими залишаються розміри щомісячної готівкової виплати для оплати проїзду усіма видами транспорту загального користування на міських, приміських та міжнародних маршрутах (окрім залізничного та річкового транспорту); невизначеність соціальної норми місячної кількості поїздок за видами транспорту загального користування; відсутність сталої генеральної лінії у цьому питанні у регіонах (у разі не ухвалення органом місцевого самоврядування рішення про надання пільг у грошовій формі відповідні пільги продовжують надаватися у безготівковій формі)¹⁷.

Доволі поширеною формою надання соціальної допомоги є т.зв. **близька до готівки допомога** як форма матеріальної допомоги, що передбачає використання певних замінників грошей, як-от спеціальних талонів, карток, які дають право отримати товар чи послугу безоплатно або зі зменшенням вартості.

---

¹⁷ Соціальна допомога. Департамент соціального захисту населення Сумської міської ради [офіційний сайт]. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/sotsialna-dopomoga/>

Відзначаємо, що близьку до готівки допомогу формували розроблені й упроваджені в Україні у 1990-91 рр. т.зв. «відрізнi купони». Це були купони разового використання на різні групи продовольчих товарів (хлібобулочні вироби, молочну, м'ясну продукцію тощо). Використовувалися разом із тогочасними грошовими знаками і за їх допомогою держава компенсувала частину вартості певного товару при його оплаті.

На сучасному етапі визначаємо такі форми близької до готівки допомоги, а саме: випуск торгівельними мережами різного типу талонів на придбання товарів зі зменшеною вартістю, карток (бонусних, накопичувальних, дисконтних, із відсотковими знижками тощо).

Установлені випадки надання негрошової допомоги: установлена інвалідність I чи II групи внаслідок психічного розладу опікуваної особи); наявність висновку лікарської комісії медичного закладу про потребу у постійному сторонньому догляді опікуваної особи; постійне проживання разом з опікуваною особою; розмір сукупного доходу з розрахунку на одну особу менший за визначений тощо¹⁸.

Ще однією формою залишається **натуральна допомога** як форма матеріальної допомоги, що полягає у наданні індивіду певних товарів, яке не передбачає оплати за них ні грошей, ні в близькій до готівки формах.

Випадками надання натуральної допомоги можуть бути: надання медичних препаратів та ліків тяжкохворим особам (замісна підтримувальна (імуннозамінна) терапія хворих на СНІД; замісна підтримувальна терапія наркозалежних (метадоном) тощо); надання продуктів харчування внутрішньо переміщеним особам, малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю і громадянам похилого віку; надання засобів санітарії та гігієни внутрішньо переміщеним особам, малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю і громадянам похилого віку тощо¹⁹.

---

¹⁸ Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти : курс лекцій. К. : «Академія», 2003. 107 с.

¹⁹ Там само.

Закцентуємо увагу на ряді інших інноваційних соціальних програмах і проектах, що значно розширюють, удосконалюють та покращують якість надання соціальної допомоги сім'ям.

В умовах воєнного часу особливої актуальності набула проблема ефективної реалізації державної соціальної допомоги тим верствам населення, які потребують цього у першу чергу. Необхідною, на сьогодні, стала систематична робота щодо налагодження алгоритму надання цілісної соціальної допомоги особам, які набули соціального статусу **«внутрішньо переміщена особа»** із зони ведення активних бойових дій, тимчасово окупованих й особливо небезпечних територій.

Реалізація державної політики через регіональні Департаменти соціального захисту населення у тісній взаємодії з іншими соціальними інституціями, а також волонтерами, бізнесом, міжнародними агенціями стало доказом формування системи надання соціальної допомоги визначеній категорії громадян. Відповідно, на базі Департаментів соціального захисту населення, внутрішньо переміщеним особам, після набуття ними чинного соціального статусу, видавалася одноразова натуральна допомога (набір продуктів харчування, засобів індивідуальної гігієни).

Внутрішньо переміщені особи мають право на грошову допомогу від держави. Грошова допомога надається внутрішньо переміщеним особам, які перебувають на обліку в структурних підрозділах з питань соціального захисту населення, з дня звернення за її призначенням і виплачується по місяць знаття з такого обліку включно. Сума грошових виплат складає *3000 грн. на кожного неповнолітнього або особу з інвалідністю; 2000 грн. на кожну іншу особу.*

У контексті розбудови міжвідомчої стратегії удосконалення концептуальних положень щодо надання державної соціальної допомоги принагідно слід відмітити успіхи соціальної програми «Прихисток». Визначена соціальна програма спрямована на фінансову підтримку тих офіційно зареєстрованих домогосподарств, які надали тимчасовий притулок внутрішньо переміщеним особам із зони ведення активних бойових дій, особливо

небезпечних громад та тимчасово окупованих територій України. Фінансова підтримка усім фізичним особам – власникам житлових приміщень приватного житлового фонду здійснюється у формі компенсаційних грошових виплат²⁰.

Національна служба здоров'я адмініструвала програму реімбурсації лікарських засобів «Доступні ліки» (*авт.: реімбурсація – це механізм відшкодування державою вартості лікарських засобів*). Ця програма була запроваджена у 2017 році для зменшення фінансового навантаження на пацієнтів та збільшення доступності ліків.

Сьогодні ця програма працює для пацієнтів, які живуть з серцево-судинними захворюваннями, бронхіальною астмою, цукровим і нецукровим діабетом I та II типу, розладів поведінки і психіки, епілепсії. Пацієнти, які мають ці захворювання зможуть отримувати необхідні ліки в аптеках безоплатно або з незначною доплатою.

З переходом соціальної програми «Доступні ліки» у сферу адміністрування Національної служби здоров'я України (*авт.: НСЗУ перебуває у відомстві Міністерства охорони здоров'я України*) відшкодування вартості лікарських засобів відбувається за принципом «гроші йдуть за пацієнтом в аптеку». Такий алгоритм став можливим завдяки реалізації програми за новими принципами: єдині прозорі правила укладання договорів (усі аптеки, що відповідають мінімальному набору вимог, мають можливість укласти договір про реімбурсацію із НСЗУ); використання електронних інструментів – електронних рецептів –, що забезпечує мобільність пацієнтів та нівелює територіальні обмеження, оскільки отримати ліки можна у будь якій аптеці чи аптечному пункті, які беруть участь у програмі, незалежно від місця перебування самого пацієнта²¹.

---

²⁰ Соціальна допомога. Департамент соціального захисту населення Сумської міської ради [офіційний сайт]. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/sotsialna-dopomoga/>

²¹ Доступні ліки. Міністерство охорони здоров'я України. [офіційний сайт]. URL: <https://moz.gov.ua/dostupni-liki>

Законодавством визначено механізм відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до 3 років «Муніципальна няня». **Послуга «Муніципальна няня»** надається для підтримки отримувачів послуги (батьків, усиновлювачів, опікунів дитини) для забезпечення догляду за дитиною до 3 років. Міністерство соціальної політики України визначає право на отримання компенсації. Право на отримання компенсації мають громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які є батьками (усиновлювачами), опікунами дитини віком до 3 років і на законних підставах перебувають на території України за умови укладання із муніципальною нянею у письмовій формі договору про надання послуги здійснення догляду за дитиною. Однак, така допомога буде недоступною батькам-вихователям дитячих будинків сімейного типу та прийомним батькам так як ці категорії батьків мають право на отримання інших соціальних виплат від держави²².

Даний механізм працює за визначеним алгоритмом: батьки офіційно працевлаштовують няню, а держава повертає гроші батькам у розмірі мінімального прожиткового мінімуму. Зауважимо, що відшкодування вартості послуги «Муніципальна няня» є щомісячною адресною компенсаційною виплатою одному із отримувачів, що здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України «Про внесення змін до Порядку відшкодування вартості послуги догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» від 30 вересня 2020 року № 897 важливими нормативно-організаційними умовами щодо відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною віком до 3 років «Муніципальна няня» є:

– компенсація послуги надається отримувачам за умови зайнятості кожного з батьків, опікунів дитини, за винятком отримувачів, у яких одночасно народилося троє і більше дітей;

---

²² Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» : Постанова Кабінету міністрів України від 30.01.2019 року № 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68-2019-%D0%BF#Text>

– компенсація послуги надається, якщо один або двоє із батьків, опікунів не зайняті та є особами з інвалідністю I або II групи;

– компенсація послуги надається отримувачам за умови зайнятості кожного із батьків, опікунів дитини, за винятком тих, які здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, хворою на тяжкі захворювання, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, якій не встановлено інвалідність;

– розмір компенсації за догляд за дитиною з інвалідністю становить два прожиткові мінімуми на дітей віком до 6 років, встановленого на 01.01. відповідного року;

– муніципальна няня як фізична особа – підприємець, одночасно може доглядати трьох дітей, а як юридична особам – 10 дітей;

– компенсація не може бути більшою за сплачену батьками муніципальній няні вартість послуги з догляду²³.

Зазначимо, що із 2018 року запроваджено новий вид соціальної допомоги сім'ям із дітьми – **«Пакунок малюка»** при народженні дитини батьки отримують одноразову натуральну допомогу: набір із 25 необхідних речей для новонароджених, або ж монетизацію цієї одноразової допомоги у розмірі не менше ніж три розміри прожиткового мінімуму для дітей від до 6 років (*6300 грн. із 01.01.2023 року*) на спеціальний рахунок для закупівлі цих же речей для новонароджених²⁴.

Послуга монетизації (грошової компенсації) взамін натуральної допомоги по програмі «Пакунок малюка» оформлюється на картковий рахунок. Батькам ці гроші необхідно витратити протягом року на певні групи дитячих товарів у

---

²³ Про внесення змін до Порядку відшкодування вартості послуги догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня»: Постанова Кабінету міністрів України від 30.09.2020 року № 897. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-2020-%D0%BF#Text>

²⁴ Деякі питання надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка»: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2020 року № 1180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1180-2020-%D0%BF#Text>

торгівельних мережах, які є учасниками проєкту «Монетизація одноразової натуральної допомоги».

Законом²⁵ встановлено п'ятиденний термін після звернення приймається рішення про надання/відмову у наданні допомоги. Повідомлення про прийняте рішення надходить протягом одного робочого дня.

Привабливою видається інноваційна соціальна ініціатива «єМалятко», що спрямована на допомогу сім'ям, які мають новонароджених дітей. Зазначимо, що «єМалятко» як комплексна соціальна послуга призначена для батьків новонароджених немовлят. Відповідно, через мобільний застосунок «Дія» можна отримати базові послуги: реєстрація народження дитини і визначення походження дитини.

Окрім цього також батьки отримують комплекс державних соціальних послуг:

- призначення допомоги при народженні;
- реєстрація у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків;
- присвоєння дитині унікального номера запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;
- визначення належності дитини до громадянства України;
- реєстрація місця проживання дитини;
- призначення допомоги багатодітним сім'ям;
- внесення інформації про дитину до Реєстру пацієнтів;
- виплата грошової компенсації за пакунок малюка;
- оформлення посвідчень батьків та дитини з багатодітної сім'ї.

Зазначимо, що усі ці послуги надаються батькам відповідно принципу «тут і зараз, не виходячи із палати», тобто безпосередньо у перинатальному центрі протягом перших днів з моменту народження дитини.

---

²⁵ Деякі питання надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2020 року № 1180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1180-2020-%D0%BF#Text>

Реальна фінансова допомога частині дітям, позбавлених батьківського піклування і які виховуються у неповних сім'ях передбачена у соціальній програмі «#ЧужихДітейНеБуває». Ця програма заснована на пакетах законопроектів, що не тільки посилюють відповідальність неплатників аліментів, а й розвивають інститут відповідального батьківства.

У питаннях створення економічних передумов для посилення захисту права дітей на належне утримання доволі привабливими видаються також й нові ініціативи, що передбачені програмою:

- установа мінімального гарантованого розміру аліментів на одну дитину відповідного віку;
- заборона виїздити за кордон, керувати автомобілем, користуватися зброєю та полювати;
- запровадження штрафних санкцій від 20% до 50% від суми боргу на користь дитини;
- запровадження системи автоматизованого арешту коштів боржників, які мають заборгованість зі сплати аліментів;
- конфіскація майна та продаж його на торгах;
- суспільно корисні роботи, оплата за які йде на погашення боргу;
- адміністративний штраф і кримінальна відповідальність до 2 років ув'язнення;
- податкові пільги для батьків, які сумлінно виконують свій батьківський обов'язок (податкові пільги отримують батьки, які оплачують навчання дитини у закладах освіти; записали дитину у приватні заклади освіти, музичну школу, спортивну секцію, курси іноземної мови тощо);
- запровадження механізму звільнення дітей від обов'язку утримувати непрацездатних батьків у випадку не виконання останніми обов'язку щодо сплати аліментів на дитину до її повноліття понад 3 роки і більше;
- фінансові стимули для місцевої влади, яка опікується дозвіллям і

навчанням дітей, розвиває дитячий простір на місцях²⁶.

В умовах поширення пандемії, спричиненої Covid-19, усі громадяни України, які пройшли повний курс вакцинації і мають «зелений» Covid-сертифікат, мали змогу отримати одноразову фінансову виплату від держави у розмірі 1000 грн.²⁷.

Таким чином, констатуємо, що, не беручи до уваги наявних прорахунків у соціальній сфері, успішна реалізація визначених інноваційних соціальних програм та проєктів посилює ефективність реалізації загальних засад соціальної політики у питаннях надання соціальної допомоги сім'ям в Україні.

Висновки. Отже, стверджуємо, що надання права на соціальну допомогу є важливим напрямом державної соціальної політики, як гарантованого захисту пільгових категорій населення. Однак, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку розмір соціальної допомоги у більшості випадків не забезпечує громадянам достатнього життєвого рівня, оскільки прожитковий мінімум, визначений відповідно до законодавства України, не враховує усіх нормальних життєвих потреб людини. Тому, для удосконалення системи надання соціальних допомог, перш за все, необхідно переглянути механізми розрахунку прожиткового мінімуму. Крім того, важливим залишаються визначення підстав та умов призначення різних видів соціальної допомоги, визначення соціальної та правової рівноваги між адресністю та підтвердженням права на отримання соціальної допомоги, систематизувати законодавство у цій сфері й привести його у відповідність до міжнародних соціальних стандартів.

Підвищенню ефективності надання соціальних допомог, різнобічному охопленню ними пільгових категорій населення, сприятиме подальше поглиблення міжвідомчої співпраці за принципами верховенства права й оптимізованої адресності надання соціальної допомоги.

---

²⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання : Закон України від 03.07.2018 року № 2475-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2475-19#Text>

²⁷ Клочко О. О., Клочко О. М. Інноваційний компонент соціальної допомоги сім'ї в Україні. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (09 червня 2022 року, м. Суми). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. С. 76–79.

Список використаних джерел

1. Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» : Постанова Кабінету міністрів України від 30.01.2019 року № 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68-2019-%D0%BF#Text>
2. Деякі питання надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2020 року № 1180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1180-2020-%D0%BF#Text>
3. Доступні ліки. *Міністерство охорони здоров'я України*. [офіційний сайт]. URL: <https://moz.gov.ua/dostupni-liky>
4. Дубич К. В. Вступ до соціальної допомоги : навчальний посібник. К. : «Слово», 2015. 224 с.
5. Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти : курс лекцій. К. : «Академія», 2003. 107 с.
6. Ключко О. О. Інноваційні моделі надання соціальних послуг : навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності «Соціальна робота». Суми : ФОП Цьома С. П., 2018. 150 с.
7. Ключко О. О., Ключко О. М. Інноваційний компонент соціальної допомоги сім'ї в Україні. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (09 червня 2022 року, м. Суми)*. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. С. 76–79.
8. Ключко О. О. Соціальна допомога в Україні: реалії, перспективи. *Перспективи. Соціально-політичний журнал : наукове видання*. № 4. 2020. С. 155–162.
9. Костюк В. Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «острозька академія». Серія «Право»*. № 1(15). 2017. С. 1–18.

10. Кузьменко С. Г. Соціальна допомога в системі державних органів управління. *Теорія та практика державного управління*. 2011. №3. С. 1–5.

11. Норвезька рада у справах біженців в Україні – правова допомога [офіційна сторінка]. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.facebook.com/ua.nrc.no/>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання : Закон України від 03.07.2018 року № 2475-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2475-19#Text>

13. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 року № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

14. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного часу : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 року № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF>

15. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 року № 2671-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

16. Соціальна допомога. *Департамент соціального захисту населення Сумської міської ради* [офіційний сайт]. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/sotsialna-dopomoga/>

17. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України [офіційний сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/>

18. Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України. *Форум права*. № 3. 2013. С. 717–724. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_118.pdf

19. Про внесення змін до Порядку відшкодування вартості послуги догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» : Постанова Кабінету міністрів України від 30.09.2020 року № 897. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-2020-%D0%BF#Text>